

tions of these processes corroborate it. During the latter period it is still discussed if transitional economy theory is an independent phenomenon or a constituent part of the general economic theory.

The privatisation economic conceptions differ in the models of economic reality conception, so different privatisation aspects are comprehended in them. These theoretic conceptions, alas, don't reveal the privatisation process in all its "sections".

Known theories analysing privatisation processes in post-communist countries, don't evaluate transition processes uniqueness and role of privatisation in this processes system.

Fast expanding privatisation process has directly influenced property structure changes both at micro and macro levels: the branch structure of the economy has changed; branch structure and individual enterprises property structure have changed. Economy restructuring and privatisation have determined GNP structure and volume changes, employment structure, state costs volume and structure etc.

In 1991 – 2003 the property belonging to the state was mass privatised. Since mass character is feature of the privatisation in EME countries. the influence of the privatisation factor is important in all stages of the market reforms development.

While developing the private sector since 1990 the GNP structure has begun radically change. The part of the GNP created in the industry, agriculture, service and other economy sectors has changed in essence. Since 1991 the production of all kinds industry has reduced fast and in 1994 has made only 1/3 of the 1989 level. In 1990 in the industry about 54 % of GNP was created, and in the service sector only 10.7 %. Five years later the situation has changed in essence: in industry it was created about 28.3%, and in service sector – 53.2 %.

The branch structure of the economy it has changed. Already in 1992 in Lithuania private sector 46.4 % of employees worked, and they created only 36 % of GNP. In 1994 number of employees has grown up to 62.5 %, and they created 62 % of annual GNP. Later the part of GNP created in private sector grew little and in 1996 has made about 68%. The 65% of employees has created it.

Privatization in the East and Central Europe countries can be treated as the primary stage of property structure and corporative control system creation.

Different start positions of privatization subjects groups stipulated primary post-privatization property structure in Lithuania:

- In privatized economy entities (70,9 percent of economy entities) 52 percent of capital belonged to private natural and legal persons on proprietary right (Šimėnas, 1996).
- In privatized objects 48 percent of capital belonged to the State on proprietary right:
- 7,4 percent of total privatized property were handed over to employees of privatized enterprises 2/3 of this to managers of enterprises on easy terms;
- investment stock companies (IAB) have played significant role. In the beginning of 1994 there were 379 of them, they controlled 39 percent of privatized property. In 1995 133 IAB, having realizable property, were registered.
- 0,0002 percent of property belong to foreigners.

From 1995 to 2002 the ratio of employees in private sector and GNP part created in private sector almost has not changed and ranged from 1 : 1.03 to 1 : 1,04

However mass character of the privatisation in the market expanding stage has increased the transformation decline "pit" depth in this period. Privatised enterprises were spontaneous divided into parts, part of them carried out the economical-financial activity, other have bankrupted, because were plundered or do not endured internal or external payment disorder, and have loss raw material and products realisation markets.

In private sector it has been revealed the problem of low effectiveness of entities acting in private sector. According to the Eurostat data work productivity (the production volume created by one employee per one hour in euro) in Lithuania production sector, comparing it with 15 EU countries work productivity in 2003 was lower 2.52 times, in Slovakia – 2.29, in Estonia (2002) – 2.93 (Eurostat, 2004). Therefore it is necessary the essential reforms, directed into your modernisation and developing its effectiveness both in private and state sector.

Many of subjects privatised in 1997/1998 – 2004 are strategically important to the country economy, their activity influences not only the conditions of the other market participants business, and also the welfare of the many country population.

In 1999 AB "Lietuvos telekomas" was privatised. The exclusive rights are given to this company were the obstacle for the developing of other companies providing such services.

In 2000 the raw oil companies AB "Geonafita" and were privatised AB "Ventus nafita". In such way the state for the symbolic price has passed over its rights to the earth resources to private sector: the first enterprise was sold for 52000 thousand Lt, the second for 5500 thousand Lt.

In 2001 the largest sea transport enterprise "Lietuvos jūrų laivininkystė" has privatised. In 2002 the 34% of "Lietuvos dujos" stocks were sold.

In 2003 AB "Suskystintos dujos", alcohol industry enterprises and AB "Vakarų skirstomieji tinklai" were sold. The state has tried to liberalize alcohol market, restructure energy supply enterprises. However here are many discussions for the price of the electric power energy increasing to the users and real market price of the privatized objects. According to the experts evaluations the sales prices of these objects is too low.

Foreign investors are interested exclusively in large and/or monopolistic position in market having enterprises e.g. the most profitable and therefore the highest foreign investments attracted enterprises in 2001-2003 1st half-year are "Lietuvos telekomas", AB, "Danisko Sugar", UAB, "Klaipėdos nafta", AB and "Lietuvos dujos", AB.

Among other Baltic States Lithuania distinguishes that in it large national capital or enterprises groups have formed, i.e. "VP Market", UAB, concern "Achema group", UAB, Vakarų skirstomieji tinklai, UAB "Alita", AB etc.

Referring to theoretical assumptions about property structure influence on enterprise activity efficiency, one can say that property's structure redistribution tendencies in 1998-2003 are positive and ensuring efficiency growth in Lithuania enterprises in future.

APMOKESTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE TIESIOGINIAIS IR NETIESIOGINIAIS MOKESČIAIS

Romas Stačiokas, Artūras Mažeika

Kauno technologijos universitetas, Vilniaus universitetas

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjama aktuali šiuolaikinė eurointegracinė problema – tiesioginių ir netiesioginių mokesčių derinimas bei vienodinimas ES šalyse. Analitiškai argumentuoti pagrindiniai mokesčių harmonizavimo požūriai, mokesčių sistemos racionalumą pagrindžiantys kriterijai, tiesioginių mokesčių derinimo problematiškumas, netiesioginių mokesčių harmonizavimo ypatumai, socialinės-ekonominės raiškos įtaka verslo plėtrai.

RAKTAŽODŽIAI: apmokestinimas, tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, biudžetas, mokesčių harmonizavimas, pajamos, mokesčių sistema.

Abstract

An actual contemporary euro integration problem is researched in an article – coordination and unification of direct and indirect taxes in EU countries. The main viewpoints of harmonizing taxes, parameters that ground rationality of taxing system, the question of coordination of direct taxes, singularities of harmonizing indirect taxes, an influence of social – economical expression on business development.

KEY WORDS: taxation, direct and indirect taxes, budget, harmonizing taxes, revenue, taxing system.

Įvadas

Apmokestinimo ir mokesčių norminio reglamentavimo požūriu ES yra ribotos kompetencijos teisinis darinys, kurio galios šioje srityje labai nevienalytės. **Steigimo sutartyse** – konstitucinio (aukščiausiojo) rango Europos Sąjungos teisės aktuose – įtvirtintas nevienodas teisinis pagrindas valstybių narių tiesioginiams ir netiesioginiams mokesčiams derinti. Kaip žinoma, kiekvienai ES narei palikta teisė turėti savarankišką nacionalinę mokesčių sistemą. Pagrindinėmis mokesčių nuostatomis, teikiomomis minėtuose teisės aktuose, siekiama užtikrinti laisvą prekių judėjimą. Mokesčių reguliavimo pamatas – **diskriminacijos Europos Sąjungoje uždraudimas** ir nuostatos dėl **teisės aktų, skirtų netiesioginiams mokesčiams harmonizuoti**. Diskriminacijos uždraudimas reiškia, kad;

- valstybės narės neapmokestina kitos šalies narės prekių jokiais vidaus mokesčiais, didesniais nei taikomi panašioms vietinėms prekėms;
- valstybės narės neapmokestina kitos šalies narės prekių jokiais vidaus mokesčiais, kurie kitoms prekėms teiktų netiesioginę apsaugą.

ES šalys turėjo panaikinti arba pakeisti savo nacionalines nuostatas, prieštaraujančias šioms dviem taisyklėms. Bendrijos mokesčių sistema ilgai vadovavosi vadinamuoju **paskirties principu**. Tai reiškė, kad parduodamų prekių vartojimo mokesčiai (netiesioginiai mokesčiai) likdavo toje šalyje (tos šalies išde), kurioje prekė buvo suvartojama. Tačiau šalis vartotoja privalėjo grąžinti mokesčius šaliai eksportuotojai. Vadinasi, eksportuotojas savo šalyje sumokėtus netiesioginius mokesčius atgaudavo, o importuotojas mokėdavo atitinkamus mokesčius savo šalyje. Tokia sistema užtikrino, kad vietiniai ir importiniai gaminiai būtų apmokestinami beveik vienodai. Importuotos prekės apmokestinamos pagal toje šalyje veikiančius įstatymus. 1996 metais buvo įvesta nauja **kilmės principu** pagrįsta sistema. Ji sudarė sąlygas 1) atsakyti grąžinti mokesčius eksportuotojams ir 2) išvengti importuotojų apmokestinimo gremėzdiškos procedūros. (PVM imamas toje šalyje, kurioje prekės pagamintos.) Nuo tada pradėjo formuotis tolydi apmokestinimo aplinka, palyginti visapusiškiau atsiskleidė realios galimybės harmonizuoti Europos Sąjungoje mokesčius.

Tyrimo objektas – ES šalių tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, jų derinimo ir vienodinimo kryptys.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti, kokią įtaką eurointegracinės politikos ir tarptautinių normų reikalavimai turi tiesioginių ir netiesioginių mokesčių harmonizavimui.

Tyrimo metodai – norminių dokumentų, literatūros, ūkinės praktikos ir statistikos duomenų struktūrinė funkcinė analizė, tiriamų klausimų nagrinėjimas sisteminiu požūriu, išvadų formulavimas, mokesčių harmonizavimo prielaidų pagrindimas.

Mokesčių harmonizavimo požūriai ir priežastys

Pagrindiniai mokesčių harmonizavimo požūriai, formuojant ekonominę sąjungą, yra šie:

- 1) mokesčių suluginimo;
- 2) skirtingų mokesčių.

Mokesčių suluginimo požūris – mokesčių ir jų dydžių suvienodinimas arba vienodos fiskalinės politikos palaikymas ekonominės sąjungos šalyse. Laikantis šio požūrio, skatinama sparčiau realizuoti Europos Sąjungos pagrindinius tikslus: ekonominės integracijos siekimo bei ekonominės bendrijos veiklos rezultato – visumos gerovės maksimalizavimo. Mokesčių suluginimo požūris suteikia pirmenybę bendriems ES tikslams, palyginti su šalių narių individualiais tikslais. Dėl to apribojamos jų galimybės naudoti fiskalinę politiką ekonominės politikos tikslams siekti,